

De rijkslandbouwconsulenten moeten terug komen!

Jan W.J. Jacobs & Jan P.A.M. Jacobs¹

Juli 2022

Inleiding

Aan het begin van de 20^e eeuw nam onze grootvader het ouderlijk agrarisch bedrijf over van zijn vader met de verplichting zijn ouders te huisvesten en te verzorgen. Twee van zijn broers en zussen zochten hun toekomst in Nebraska in de Verenigde Staten om daar als boer aan de slag te kunnen.

Mijn vader respectievelijk oom was in eerste instantie bedrijfsopvolger maar het perspectief op een klein bedrijf was te beperkt. Hij benutte zijn opleiding aan de Landbouwwinterschool in Boxtel en stapte in 1954 over naar de rijkslandbouwvoorlichting bij het Consulentenschap voor de Rundveehouderij. Hij ging in eerste instantie op zijn fiets, later met de auto bij alle boeren langs in een gebied dat Noord-Oost Brabant bestreek. Hij kende alle boeren, en alle boeren kenden hem. Overal kreeg hij koffie, aandacht en tijd. Hij en zijn collega's implementeerden het nationale en later het Europese beleid op landbouw- en veeteeltgebied. De boeren, maar vooral ook hun echtgenotes, luisterden goed naar wat hij te vertellen had, nochtans namen zelf de beslissing over bedrijfsvoering, bedrijfsontwikkeling, scholing en opvoeding van de kinderen, en de financiën.

¹ Jan W.J. Jacobs heeft Gezondheids- en ziekteleer van landbouwhuisdieren in Wageningen gestudeerd. Jan P.A.M. Jacobs is in Groningen gepromoveerd op Econometrisch Conjunctuuronderzoek. Beide schrijvers hebben een agrarische achtergrond. Grootouders boerden, al hun kinderen hebben het heil elders gezocht.

Achtergrond

De Nederlandse landbouw heeft zich vanaf de Tweede Wereldoorlog snel ontwikkeld. Eerst om de honger te bestrijden, later is met de Marshallhulp de mechanisatie, ruilverkaveling, schaalvergroting en automatisering ingevoerd en doorgevoerd. In het kader van de Marshall-hulp ging een oom van ons op studiereis naar Amerika als rijkslandbouwvoorlichter. Hij leerde daar de inzet van trekkers en grote landbouwwerktuigen in zijn stage bij een boer, hij leerde daar om groepen boeren in de vorm van studieclubs de nieuwste ontwikkelingen te delen, hij trok met een collega door meerdere staten in de Mid-West om de Amerikaanse ontwikkelingen te ervaren. Hij kwam terug met vele dia's en verhalen, die hij op studieclubavonden presenteerde.

Mansholt was in die jaren met Marshall-hulp in eerste instantie de brenger van de boodschap 'meer'. Later kwam hij zelf tot inkeer - waarschijnlijk mede door de invloed van Petra Kelly, één van de oprichters van Die Grünen - met de wens om 'beter'. Maar die missie-verandering is niet geland.

De arbeidsproductiviteit is in al die jaren constant fors toegenomen. De uitstroom van knechten / medewerkers, van seizoensarbeid, van een groot aantal ondernemers is opgevangen met een blijvend lage verkoopprijs per eenheid product, kortom met een steeds lagere marge en steeds minder toekomst voor het kleinere, gemengde agrarische bedrijf. Het 'boeren' is veranderd van een levenswijze (boerenstand) naar het ondernemen. Nederland raakte met deze omslag na de middenstand ook de boerenstand geleidelijk kwijt.

Met Minister Braks, een boerenzoon uit Odiliapeel en begonnen als rijkslandbouwvoorlichter, kwam de omslag ook bij de landbouwvoorlichting van 'meer' naar 'beter' in de jaren tachtig. Subsidies om te specialiseren en te vergroten zoals in het kader van Wet Investerings Rekening verdwenen. De rijkslandbouwvoorlichting berekende in de jaren zestig, zeventig en tachtig hoe de boer nieuwe investeringen zou kunnen verantwoorden naar de bank als

kredietverschaffer. Deze investeringen hebben er toe geleid dat bedrijven specialiseerden, dus meerdere takken werden afgestoten en de groei vond plaats in de overblijvende tak. De keuze voor specialisatie leidde op menig bedrijf tot schaalvergroting om met meer dieren en dezelfde kleine marge per dier toch nog iets van een inkomen te realiseren. Daardoor groeide ook direct het bedrijfsrisico bij tegenslagen of slechte marktprijzen.

Echter in de jaren negentig verdween de rijkslandbouwvoorlichting. De erfbetreders bestaan nu vooral uit van de toeleveranciers en afnemers van het boerenbedrijf. Denk aan verkopers van veevoerbedrijven, aan adviseurs van de melkverwerkende bedrijven, en de veterinair. Ze komen voor de boer als contractpartner, niet om de ondernemer te begeleiden bij zijn persoonlijke ontwikkeling, zijn investeringsplannen of de overdracht van zijn bedrijf naar een of meer kinderen. De afgelopen jaren betraden ook actievoerders het agrarisch bedrijf zoals de stalbezetting op 13 mei 2019 in Boxtel. Gelukkig zijn er vele agrarische bedrijven ook met mini-campings, boerderijwinkels, kinderdagverblijven, dagbesteding voor ouderen ook andere erfbetreders gekomen.

Ondanks het afnemende aantal boerenbedrijven, ondanks de continu lage marktprijzen voor de vlees, melk, eieren, aardappelen of andere producten, ondanks de zeer kleine marges, bleef de totale productie op peil. De agroketen bleef gevuld en de afzet naar het buitenland bleef overeind.

In de agro-keten is het 'vechten' om de afzet van de standaardproducten zoals gewone melk, vlees of eieren. In dat gevecht gaat het om de laatste cent per eenheid product. En dan zijn de boeren onderling wat minder eensgezind. Soms lijkt het er op dat de boeren elkaar het verlies nog niet gunnen wanneer er echt sprake is van overaanbod.

Provincie Noord-Brabant heeft met het project Voedsel1000 in het voorjaar van 2019 geprobeerd een brede maatschappelijke discussie op te zetten. Paul van

Zandvoort noemde als Rosmalense veehouder zijn gemis van die oude rol van de rijkslandbouwvoorlichter Jacobs bij de Voedsel1000 bijeenkomsten.² De discussie gaat nu over melkquota, productierechten van fosfaat en stikstof, over het handhaven van productie naast natuur, en over het in stand houden van de totale productie.

Een klein aantal boeren heeft al een omslag gemaakt naar ‘beter’. Vaak een kleiner bedrijf. Vaak een niche-product zoals biologisch. Vaak een rechtstreekse verwerking en levering aan een goed-betalende consument. Daardoor een veel groter deel van de marge bij de boer op het bedrijf.

Tot slot

Als derde generatie en als kennisontwikkelaars en kennistoepassers hebben we dit artikel samengesteld. Terugblikkend op de turbulente ontwikkelingen in deze honderd jaar met daarin de nasleep van de Eerste Wereldoorlog, de crisis van de jaren dertig, de Tweede Wereldoorlog en nu een combinatie van pandemie - oorlog in Oekraïne – klimaatcrisis.

Opa Jacobs boerde met paarden zonder tractor met een sterke verbinding met de natuur. Die verbinding met de natuur is weer op te zoeken en op te bouwen met behoud van de ondersteuning van mechanisatie en automatisering, bij voorkeur zonder chemie. Dat geldt zowel voor de boer als de agroketen als de burger als de consument. De adviesrol van de landbouwvoorlichter kan daarin effectief en efficiënt zijn als katalysator van de kennisverspreiding en kennisbenutting.

² Persoonlijke waarneming J.W.J. Jacobs als deelnemer aan dit project.